

УДК 655.535.28:025.327

Ірина Погореловська,

завідувач відділу Міжнародної системи стандартної нумерації книг
Книжкової палати України, магістр інтелектуальної власності

Місце ISBN у сучасному інформаційному просторі

У статті досліджено проблеми, що виникають у видавців при наведенні ISBN у неперіодичних виданнях, а також, як наслідок, у фахівців Книжкової палати України — при бібліографічному ідентифікуванні документного потоку обов'язкових примірників видань (ОП), їхнього статистичного обліку, а у споживачів — при пошуку видань в інформаційному потоці. Розглянуто способи їхнього вирішення.

Ключові слова: видавець, найменування видавця, видання, вихідні відомості, Міжнародний стандартний номер книги (ISBN).

Постановка проблеми. Сучасне суспільство характеризується якісно новими тенденціями розвитку в інформаційній сфері, насамперед стрімким формуванням глобального інформаційного простору та глобальним інформаційним протиборством, розробкою і використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, виникненням принципово нових суспільних відносин за різноманітними напрямками інформаційної діяльності. Поряд з цим вагомою складовою інформаційної сфери залишається інформаційна інфраструктура, розвиток якої є складним і наукоємним процесом. У контексті євроінтеграції України актуалізується проблема вивчення досвіду становлення інформаційного суспільства у країнах — членах Європейського Союзу, а також імплементації норм правових актів ЄС в інформаційне законодавство України [1]. З одного боку, процес становлення інформаційного суспільства є одним із елементів глобалізації, з другого — цей процес в різних державах відбувається різними темпами. Насамперед він охоплює економічно розвинені країни, які за показниками інформатизації суспільства перебувають в авангарді цивілізації [2, с. 18].

Наразі ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно зі світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України, зокрема через низький рівень інформаційної представленості держави та незначну присутність україномовних інформаційних ресурсів в інтернет-просторі. Водночас склалися такі передумови, які вимагають прискореного розвитку інформаційного суспільства в Україні [1].

Одним із важливих чинників розбудови сучасного інформаційного суспільства в Україні є провадження ефективної державної інформаційної політики, що забезпечить формування єдиного інформаційно-комунікаційного простору України та її успішну інтеграцію у світовий, наразі Кабінету Міністрів України рекомендовано розробити оновлену концепцію державної інформаційної політики України [1].

Надзвичайно важлива роль у цьому розвитку справедливо надається вітчизняним суб'єктам видавничої справи, насамперед — видавцям. Завдяки їхній практичній діяльності (незважаючи на важкі фінансові та економічні умови, що стали вже "вірними супутниками" українського книговидавництва) в культурний, науковий та освітній обіг країни регулярно вводяться тисячі нових документів і

матеріалів. Це великою мірою сприяє інтеграції нашої держави у світовий інформаційний простір та формуванню її позитивного міжнародного іміджу. Однак задля досягнення високих результатів у цьому напрямку зусиль лише видавців, зрозуміло, замало. Відсутність в Україні сучасної системи книгорозповсюдження, правового регулювання розвитку електронного книговидавництва та низка інших, не менш вагомих, причин стримують поступальний рух української книги до вітчизняного й зарубіжного читача в разі, відкидаючи її на узбіччя міжнародної книжкової магістралі на довгі роки.

З кожним роком у репертуарі вітчизняних і зарубіжних видавців з'являється все більше електронних видань. У світі шаленими темпами йде накопичення й обмін величезними масивами інформації, спонукаючи фахівців до вдосконалення систем управління ними, множить кількість електронних форматів та пристроїв для читання, розширює володіння мережа Інтернет, соціальні мережі всіляко підвищують градус конкуренції щодо передплатників. Увага споживача всіляко розфокусується, зорієнтуватися в мультимедійному інформаційному розмаїтті стає дедалі часозатратніше, пошук необхідного видання ускладнюється. З огляду на зазначене вище, видавцеві, аби привернути увагу потенційного читача до видавничого продукту, необхідно про нього всіляко інформувати, використовуючи всі доступні інформаційні канали. Значною мірою спростити читачеві пошук видань можна через якісне оформлення в останніх вихідних відомостей і, відповідно, правильне подання ISBN.

Використання ISBN дає змогу об'єднати в єдину систему видання, книгорозповсюдження та інформаційне обслуговування. Він замінює довгі бібліографічні описи, уможливує укладання та актуалізацію книготорговельних каталогів і бібліографічних баз даних. ISBN є ключем для пошуку необхідних видань, які випускаються у світі, в автоматизованих системах на національному та міжнародному рівнях. ISBN може бути представлений у вигляді штрихового коду символіки EAN-13. Спочатку ISBN був призначений для ідентифікації книжкових видань, однак з розвитком інформаційних технологій Міжнародний стандартний номер книги стали проставляти не тільки на книгах і брошурах у друкованому вигляді, а й на електронних виданнях, окремих видах аудіовізуальної продукції [3, с. 4—5].

За результатами наукових досліджень Книжкової палати України, проблема щодо правильного подання та оформлення вихідних відомостей у виданнях, зокрема такого обов'язкового елемента, як ISBN, є однією з найактуальніших у видавничій галузі. Ігнорування видавцями та виготовловачами вимог чинних нормативних документів, відсутність або недостатня кількість фахівців відповідної кваліфікації у видавництвах призводить до помилок в оформленні вихідних відомостей у виданнях, через що відбувається викривлення статистики друку, ускладнюється бібліографічне опрацювання [3, с. 4—5]. Як наслідок, у широкого кола споживачів виникають проблеми під час пошуку та замовлення видань, а у фахівців — при системному і комплексному науковому дослідженні вітчизняного книжкового ринку.

Аналіз останніх досліджень. Починаючи з моменту здобуття Україною незалежності — початку формування сучасної моделі розвитку вітчизняного книжкового ринку, й до сьогодні, коли забезпечення гідної інформаційної ідентифікації України у глобальному інтернет-просторі [1] стало одним із пріоритетних напрямів державної політики, тема правової та професійної культури вітчизняного видавця не тільки не втратила актуальності, а, навпаки, розширила ареал, оскільки випуск електронних видань вивів її на якісно новий рівень.

Ця тема вивчається багатьма вітчизняними фахівцями книжкової справи. Питання щодо професійного рівня редакторської підготовки вітчизняних видавців та якості видавничого оформлення видань у різних аспектах висвітлено в публікаціях Н. Зелінської, В. Різуна, Е. Огар, Н. Черниш, а також М. Тимошика, М. Женченко, Г. Плиси, Я. Приходи, А. Фідельської. Проблеми щодо ідентифікації друкованих та електронних видань у Міжнародних системах стандартної нумерації досліджуються в статтях автора.

У публікації розглянуто проблеми, що виникають у видавців при наведенні ISBN у вихідних відомостях неперіодичних видань (друкованих та електронних), що знаходить відображення в національній бібліографії, статистиці друку і загалом впливає на якість книжкової комунікації в сучасному інформаційному просторі.

Метою дослідження є визначення типології помилок, яких систематично припускаються видавці щодо подання ISBN під час підготовки неперіодичних видань до випуску, та способи їхнього виправлення.

Джерельну базу дослідження становить документний потік обов'язкових примірників видань, що надійшли у Книжкову палату України упродовж останніх трьох років та поточного року відповідно до чинного законодавства, щоквартальна звітність, електронна довідково-інформаційна база користувачів системи ISBN, результати моніторингу та аналізу використання ISBN користувачами, законодавчі та нормативні документи у сфері видавничої справи, наукові статті та звіти, інші інформаційні джерела. Вибір методів, які використовувалися в процесі наукового дослідження з означеної теми, зумовлено фактичним матеріалом, проблематикою та його метою. На першому етапі дослідження застосовувались первинні методи: збирання інформації, спостереження, на другому — аналіз.

Виклад основного матеріалу. Один із найвизначніших витворів розуму людського — це книга, що є результатом колективної діяльності багатьох людей, насамперед автора. Однак саме з легкої руки видавця книга "приймає" цивілізований вигляд і розпочинає мандри читацьким світом. За словами Стефана Цвейга, саме "книга є альфою та омегою будь-якого знання, початок початків кожної науки". Пройшовши шлях від сувою до кодексу, а згодом — до

електронної форми, вона стала свідком інтелектуального та духовного еволюціонування людства — віддзеркаленням здобутого впродовж тисячоліть досвіду, що потужно живить сучасні науку, техніку, культуру й мистецтво, і є підґрунтям для їхнього успішного поступу в майбутнє. Цифрова ера значно розширила лінійку можливостей всіх учасників міжнародного книжкового простору та самої книги, однак створила паралельно й низку нових проблем, які потребують нагального вирішення в кожній країні окремо.

Одним із важливих кроків має бути ухвалення закону, який би регулював розвиток електронного книговидання, забезпечував захист авторського права і прав інтелектуальної власності при публікації електронних видань у мережі Інтернет, використанні їх у бібліотеках, національних фондосховищах; удосконалення системи обліку (Державного реєстру) видавництв, що здійснюють випуск електронних видань [2, с. 4—5].

Не менш важливим завданням, вирішення якого насправді стоїть на часі вже давно, є об'єднання всього професійного кола учасників вітчизняного книжкового ринку на єдиній інформаційно-комунікаційній платформі, що забезпечується насамперед впровадженням у книжкове середовище єдиного електронного формату обміну даними і відразу ж позитивно позначиться на якості книжкової комунікації як всередині нашої країни, так і поза її межами. Провідні книжкові країни світу успішно використовують формат ONIX від міжнародної групи EDItEUR (Великобританія), що в зручний спосіб дає змогу суміщати як бібліографічну, так і комерційну інформацію про видання. Наразі у світову практику впроваджується його нова версія — ONIX 3. Однак для цього формату в Україні вітчизняній професійній книжковій спільноті слід зробити низку важливих практичних кроків комплексного характеру — за умови проведення державою життєво необхідної протекціоністської політики щодо книговидання [6, с. 13].

Для всього цивілізованого світу настала ера нового інформаційного буття, й українським видавцям варто це усвідомити і тримати у фокусі інтелектуальні потреби вітчизняного споживача, пропонуючи йому широкий асортимент видань, які мають не тільки якісний зміст, а й якісне видавниче оформлення (для друкованих видань — ще й якісне поліграфічне), зокрема в частині Міжнародного стандартного номера книги (ISBN). Хто ж має забезпечити високу якість видань, якої нерідко бракує? Видавець, що діятиме за посередництва високопрофесійного редактора, який зуміє знайти перспективного автора, забезпечити видавниче оформлення видань відповідно до чинних нормативно-правових документів й прослідкувати за якістю поліграфічного виконання, якщо йдеться про друковане видання. Успішне ж володіння видавцем всіма сучасними інструментами маркетингу забезпечить його виданням найкоротший шлях до читача. Об'єднання всіх складових уможливить якісну комунікацію читача з оточуючим його інформаційним середовищем.

На думку аналітиків, для якісного видавничого оформлення електронних видань, крім сучасної нормативно-правової бази, необхідна підготовка фахівців абсолютно нового рівня — редакторів електронних видань, що належать до окремих видів і типів літератури. Видавцям потрібен редактор, який досконало володіє рідною мовою, знає іноземні, здатен написати текст, бачити видання чи газету, журнал, книгу систематично і концептуально, на соціокультурному тлі, одразу на кількох платформах [7, с. 20]. Відомо, що сьогодні редакторів такого професійного рівня бракує і тому проблема якісного видавничого оформлення видавничої продукції є злободенною як для друкованих, так і для електронних видань.

В Україні відповідно до Закону України "Про видавничу справу" суб'єкти видавничої справи підлягають внесенню до Державного реєстру в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (крім випадків, коли за приписом частини третьої цієї ж статті діяльність у видавничій справі здійснюється без внесення до Державного реєстру). Документом, що засвідчує набуття підприємцем права здійснювати діяльність у видавничій справі, є Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

За даними Державного реєстру, в 2013 році видавничу діяльність мали право здійснювати 4283 суб'єкти. Однак, за даними Книжкової палати України, випускали книжкову продукцію лише 1665 суб'єктів видавничої справи (ця цифра приблизно одна й та сама упродовж останніх років) і було випущено понад 26 тис. назв книг і брошур. Можна зробити висновок, що одна частина видавців уже повністю припинила діяльність, проте досі не анулювала Свідоцтва, друга — припинила діяльність тимчасово, а третя — здійснює видавничу діяльність суто "на папері".

Саме Книжкова палата України уповноважена здійснювати державну бібліографічну реєстрацію та централізований каталогізацію всіх без винятку видів видань, випущених в Україні; збирати та використовувати адміністративні дані, які характеризують динаміку і тенденції у видавничій справі; державну стандартизацію видавничої та бібліотечної справи, розроблення і контроль за дотриманням стандартів суб'єктами видавничої справи; створення і видання поточних, кумулятивних і ретроспективних бібліографічних покажчиків [4].

Поряд із функціями, визначеними чинним законодавством, Книжкова палата України також виконує функції національного агентства ISBN в Україні (далі — Агентство ISBN) та національного агентства ISMN в Україні. Сьогодні учасниками системи ISBN є понад 200 країн світу та територій, а кількість національних агентств ISBN сягає 151. Можливість стати учасниками системи ISBN наразі розглядають Ірак, Екваторіальна Гвінея та Чад.

Станом на 30.09.2014 р. користувачами системи ISBN в Україні є 3877 суб'єктів видавничої справи, що провадять видавничу діяльність у встановленому порядку. Найвища концентрація видавців-користувачів системи ISBN традиційно спостерігається в Києві та Київській обл., Харкові та Харківській обл., а також Львові та Львівській обл. [10, с. 5]. Щороку їхні лави поповнюються більше ніж сотнею нових видавців.

Відповідно до чинного законодавства видавець зобов'язаний здійснювати підготовку і випуск видань згідно з вимогами національних стандартів та інших нормативно-правових актів щодо їхнього видавничого оформлення, поліграфічного і технічного виконання. Кожний примірник як друкованого, так і електронного видання повинен містити вихідні відомості. Вихід у світ видання без обов'язкових для нього вихідних відомостей не допускається [11]. Одними з обов'язкових елементів вихідних відомостей видання є Міжнародні стандартні номери (ISBN, ISMN та ін.), кожний з яких однозначно й безпомилково ідентифікує лише одне неперіодичне видання одного конкретного видавця, є неповторним, використовується тільки для цього видання і є своєрідною "перепусткою" видання у міжнародний книжковий простір.

Розміщення ISBN у друкованих та електронних виданнях, а також порядок його надання та відповідальність щодо його використання визначено Інструкцією про порядок надання Міжнародного стандартного номера книги в Україні. З 01.01.2014 р., набув чинності ДСТУ 3814:2013. Інформація

та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація книг (ISO 2108:2005, NEQ) — на заміну ДСТУ 3814—98. У квітні 2013 р. через тотальну цифрову експансію правління ISBN погодилось на пропозицію щодо чергового перегляду ISO 2108, наразі учасниками Робочої групи вже досягнуто консенсусу щодо технічного змісту його тексту.

У складі кожного ISBN міститься ідентифікатор видавця — числовий "еквівалент" найменування (імені) видавця, зареєстрованого у встановленому порядку, що призначений для ідентифікації цього видавця та його видань у вітчизняному та міжнародному книжковому просторі. Відомості про присвоєні ідентифікатори видавців, надані в користування номери, надходження ОП (як показник активності видавця), місцезнаходження (місце проживання) видавців співробітниками відділу Міжнародної системи стандартної нумерації книг вносяться до електронної довідково-інформаційної бази користувачів систем ISBN, інформаційне наповнення та актуалізація якої здійснюється впродовж року. База призначена для виконання широкого спектра завдань, основне з яких — формування на основі зведених відомостей про видавців електронних реєстрів ідентифікаторів видавців у системі ISBN України. Щороку національними агентствами реєстри передаються до Міжнародного агентства ISBN (Великобританія), яке донедавна випускало "Міжнародний довідник ідентифікаторів видавців у системі ISBN (PIID)" разом із компанією "De Gruyter Saur" (ФРН). Довідник розповсюджувався як у друкованій, так і в електронній формі і був незамінним та ефективним інструментом у роботі книготорговельних організацій, бібліотек, організацій колективного управління авторськими правами та ін. У 2014 р. співпраця із "De Gruyter Saur" завершується.

Міжнародне агентство ISBN пропонує надалі всім учасникам міжнародного книжкового простору користуватися (поки що на безоплатній основі) електронним Глобальним реєстром видавців (www.grp.isbn-international.org). Пошук відомостей про видавця здійснюватиметься насамперед за його ідентифікатором. У зв'язку із зазначеним вище дуже важливо, аби видавці вчасно інформували співробітників відділу Міжнародної системи стандартної нумерації книг щодо зміни їхнього місцезнаходження (місця проживання), адреси сайту, електронної пошти та інших відомостей. Як вже зазначалось, ідентифікатор видавця у системі ISBN є унікальним і "прив'язаний" до його офіційного найменування (імені) — передавати його в користування іншій юридичній чи фізичній особі суворо заборонено.

У межах наукових досліджень упродовж року співробітниками відділу Міжнародної системи стандартної нумерації книг здійснюється моніторинг та аналіз використання ISBN вітчизняними видавцями в їхній практичній діяльності. Як матеріал для аналізу використовуються листи-заявки щодо одержання ISBN, плани випуску видань, щоквартальні звіти про випуск видавничої продукції, ОП неперіодичних видань, що надходять до Книжкової палати України у встановленому порядку. Зі свого боку, постійний контроль за дотриманням видавцями стандартів та інших нормативних документів (НД) з видавничої справи, які регламентують оформлення вихідних відомостей у неперіодичних (книжкових) виданнях, здійснює відділ державної стандартизації Книжкової палати України [9, с. 3].

Обопільні результати проведеного аналізу свідчать, що більшість видавців подають ISBN у виданнях правильно, а решта — при оформленні вихідних відомостей видань, зокрема в частині наведення ISBN, припускаються численних помилок (табл.).

Типові помилки щодо ISBN, яких припускаються видавці під час оформлення вихідних відомостей у виданнях

ч/ч	Тип помилки
1.	У виданні подано 10-значний номер замість 13-значного
2.	У виданні подано номер неправильної структури
3.	У виданні подано номер з неправильним контрольним числом
4.	У виданні не подано номер багатотомного видання загалом
5.	У багатотомному виданні не подано номер тому/частини/книги
6.	У серійному виданні не подано номер серії
7.	У перекладеному виданні не подано номер оригіналу
8.	У виданні офіційне найменування (назва) або ім'я видавця подано з розбіжностями
9.	У виданні замість офіційного найменування (назви) або імені видавця подано комерційне позначення
10.	Номер передано видавцем у користування іншій особі
11.	У періодичному/продовжуваному виданні замість ISSN подано ISBN
12.	В електронному виданні в різних форматах подано один і той самий номер
13.	У спільному виданні не подано номер видавця-партнера
14.	У нотному виданні замість ISMN подано ISBN
15.	У друкованому виданні та його електронному аналогові подано один і той самий номер
16.	У виданні подано номер, проте не зазначено видавця, що випустив його у світ

Стосовно помилок під номерами 2—7, 13—16 все більш-менш зрозуміло і позбутися їх під час оформлення вихідних відомостей видання редактор може, перечитавши відповідні пункти "Інструкції про порядок надання Міжнародного стандартного номера книги (ISBN) в Україні", а на помилках під номерами 8—12 слід зупинитися окремо.

Певно, через неуважність відповідальних за випуск осіб у деяких виданнях чомусь й досі з'являються 10-значні номери замість 13-значних. Наприклад, у поточному році цим "відзначилися": ТОВ "Карпатська вежа", Приазовський державний технічний університет, Приватне мале підприємство "Промінь", ТОВ "Видавництво "Навчальна книга—Богдан", ВАТ "Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча", ТОВ "Сінтекс, ЛТД", ПП "Видавництво "Ездра", Інститут законодавства Верховної Ради України, ПП "Реферат", Донецька державна консерваторія ім. С. С. Прокоф'єва, ТОВ "Редакція "Український пасічник", ТОВ "Спільне українсько-словацьке підприємство "Міжнародний інститут математичної фізики, астрофізики та ядерних досліджень ім. Вальтера Тіррінга (TIMPANI)", Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, ДП Видавництво "Просвіта", ТОВ "Видавництво Старого Лева", Київська патріархія Української Православної Церкви Київського Патріархату, Національний університет фізичного виховання і спорту України [10, с. 10].

Одними із порушників є видавці, які спочатку одержали в Книжковій палаті України в користування блок ISBN (під свої офіційні найменування), однак надалі — в установленому порядку — змінили їх повністю або ж внесли зміни в частині організаційно-правової форми господарювання чи назви і продовжили випуск видань вже під новими офіційними найменуваннями. При цьому вони не внесли відповідні зміни у Свідоцтво вчасно, як того вимагає Порядок внесення суб'єктів видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції і тому — всупереч чинному законодавству — мають розбіжності щодо найменування в юридичних документах своїх видавництв (видавничих організацій). Внаслідок цього зміни щодо найменування видавця у довідково-інформаційну базу користувачів ISBN не внесено. Така ситуація спостерігалась у попередні роки у ряді вітчизняних ВНЗ, які, змінивши статус із державного на

національний, перереєструвавшись у відповідних державних органах, замість того, щоб паралельно внести зміни у Свідоцтва, продовжували протягом кількох років випускати книги і брошури, зазначаючи у випускних даних видань разом із новим найменуванням номер, серію і дату видачі вже недійсного Свідоцтва. На жаль, низка ВНЗ припускається таких помилок і сьогодні, а саме досі не внесли відповідні зміни у Свідоцтва (станом на 30.10.2014 р.): Запорізький державний університет (нині — Запорізький національний університет), Вінницький державний аграрний університет (нині — Вінницький національний аграрний університет), Львівська академія мистецтв (нині — Львівська національна академія мистецтв), Миколаївський державний університет імені В. О. Сухомилинського (нині — Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомилинського), Одеський державний медичний університет (нині — Одеський національний медичний університет), Харківський державний економічний університет (нині — Харківський національний економічний університет), Харківський державний політехнічний університет (нині — Національний технічний університет "Харківський політехнічний університет"), Чернігівський державний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка (нині — Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка) [10, с. 11].

Також поширеною помилкою серед видавців є подання у виданні найменування (назви) або його імені, що не є тотожним зареєстрованому в установленому порядку. ВНЗ досить часто "виокремлюють" власний редакційно-видавничий відділ, науково-видавничий або науково-інформаційний центр у "видавництво". Наприклад, Прикарпатський національний університет імені В. Стефаніка — "Вид-во Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаніка", Східноукраїнський національний університет імені В. Даля — "Вид-во СНУ ім. В. Даля", Львівська комерційна академія — "Вид-во Львів. комерц. акад.", Національний університет "Львівська політехніка" — "Вид-во Львів. політехніки", Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка — "Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка", Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького — "Вид-во Нац. акад. ДПСУ", Національна академія Служби безпеки України — "Наук.-вид. центр Нац. акад. СБ України", Дніпропетровський на-

ціональний університет — "Видавництво Дніпропетровського університету", Харківський національний економічний університет у вихідних даних ОП подає себе як "Вид-во ХНЕУ" [10, с. 11].

Схоже вчиняють фізичні особи, мотивуючи тим, що в очах споживача таке видання виглядає солідніше. Наприклад, ФО-П Бомбушкар І. С. у вихідних даних ОП подає себе як "Вид-во Бомбушкара", СПД-ФО Жупанський О. О. — як "Вид-во Жупанського", ПП Гудим І. О. — як "Вид-во Ірини Гудим", ФО-П Вініченко Ю. П. — як "Изд. дом Винниченко", ПП Сорока Т. Б. — як "Вид-во Т. Сороки". Збагнути ж логіку інших видавців у варіаціях на тему їхніх офіційних найменувань (назв) важко. Наприклад, ТОВ "АКЦЕНТ ІНВЕСТ-ТРЕЙД" у вихідних даних ОП подає себе як "Акцент", ТОВ "УНІВЕРСИТЕТСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО ПУЛЬСАРИ" — як "Пульсари", ТОВ "Видавництво — друкарня Діло" — як "Діло", ТОВ "ВИДАВНИЧИЙ ДІМ ВЕСНА" — як "Весна" [10, с. 11].

Окремі видавці замість своїх офіційних найменувань у вихідних даних подають комерційні позначення, що також суперечить чинному ДСТУ 4861:2007 "Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості". Наприклад, СПД-ФО Хатимлянська Г. В. у вихідних даних ОП подає комерційне позначення "Лотос", Інститут проблем штучного інтелекту МОН України та НАН України — "Наука і освіта", ФО-П Сухачов В. О. — "Освіта України", СПД-ФО Чабаненко Ю. А. — "Маклаут", ФОП Кучерак Б. М. — "Торба", ФОП Бондаренко М. О. — "Апрель" (2014 р.), Харківський регіональний інститут державного управління. Національної академії державного управління при Президенті України наводить комерційне позначення — Вид-во ХарPI НАДУ "Магістр" [10, с. 11].

Особливо грубим порушенням положень Інструкції є передавання видавцями закріплених за ними номерів у користування іншим особам. Такий собі додатковий спосіб заробляння грошей притаманний суто видавцям, що провадять діяльність на пострадянському просторі. Частина видавців — відповідно до Свідоцтва — поспіль з видавничою діяльністю має право здійснювати ще й виготовлення видавничої продукції. Деякі з них, беручись винятково за виготовлення тиражу видання, чомусь дозволяють собі передавати ISBN замовнику тиражу, який наводить його у вихідних відомостях цього видання. Варто ще раз наголосити на тому, що ідентифікатор видавця ідентифікує саме видавця, а не виготовлювача.

Наприклад, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені М. Туган-Барановського (у вихідних даних ОП зазначено — "Цифрова тип."), Національний університет "Львівська політехніка" (у вихідних даних ОП зазначено — "Львів. унів. бізнесу і права"), Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (у вихідних даних ОП зазначено — "Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка"), Харківський національний автомобільно-дорожній університет (у вихідних даних ОП зазначено — "НУЦЗУ"), Національний університет біоресурсів і природокористування (у вихідних даних ОП зазначено видавця — "Аграр Медіа Груп"), Львівська комерційна академія (у вихідних даних ОП зазначено видавця — "ПП "Новий Світ-2000"), Донецький національний університет (у вихідних даних ОП зазначено видавця — "Кручинин Н. П."), Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (у вихідних даних ОП зазначено видавця — "Акцент"), Національний фармацевтичний університет (у вихідних даних ОП зазначено видавця — "Золоті сторінки"), Національний педаго-

гічний університет імені М. П. Драгоманова (у вихідних даних ОП зазначено видавця — "Шк. світ") [10, с. 10—12].

Відповідно до положень "Інструкції про порядок надання Міжнародного стандартного номера книги (ISBN) в Україні" видавці зобов'язані чітко дотримуватися порядку надання та використання ISBN. Видавець несе відповідальність за правильний порядок надання, використання і форму наведення ISBN у виданнях. У разі виявлення такого зловживання співробітники відділу Міжнародної системи стандартної нумерації книг Книжкової палати України зазвичай призупиняють видачу номерів видавцю-порушнику до отримання пояснення з його боку. Як уже згадувалось, Агентство ISBN може вилучити з користувачів системою ISBN тих видавців, що систематично порушували положення Інструкції, — звернувшись спочатку для цього за дозволом у Міжнародне агентство ISBN.

Аналіз документного потоку обов'язкових примірників періодичних і продовжуваних видань, які надходять до Книжкової палати України відповідно до чинного законодавства, доводить, що ряд видавців та редакцій ЗМІ порушують окремі положення згаданої вище Інструкції, проставляючи у продовжуваних виданнях ISBN замість ISSN. Відповідно до п. 3.5. Інструкції Міжнародна стандартна нумерація не поширюється на періодичні і продовжувані видання (журнали, зокрема реферативні журнали й збірники, газети, бюлетені, періодичні та продовжувані збірники, крім видань, визначених у п. 3.1.1., нумеровані щорічники, бібліографічні покажчики).

Порушення відбуваються через те, що, незважаючи на набуття чинності з 01.01.2007 р. ДСТУ 4515:2006 "Інформація та документація. Міжнародний стандартний серіальний номер (ISSN)", Україна як держава й досі не приєдналась до Міжнародної системи даних серіальних видань (ISDS). Прийняття та реалізація постанови Кабінету Міністрів України щодо приєднання України до Міжнародної системи даних серіальних видань (ISDS) дозволили б упорядкувати потік серіальних видань, які виходять на території нашої держави, створити надійну та зручну в користуванні національну базу даних серіальних видань на основі ISSN. Формування ж національної бази наукових видань на основі ISSN сприятиме не тільки підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації, а й становленню позитивного іміджу нашої країни на міжнародному рівні через інтеграцію вітчизняного інтелектуального потенціалу у світовий науковий простір [10, с. 14]. Робота із забезпечення приєднання України до ISDS, розпочата Книжковою палатою України, і досі триває, оскільки потребує вирішення ряду питань на найвищому державному рівні.

Кожний автор або суб'єкт видавничої справи має змогу ознайомитися з переліком помилкових ISBN, оскільки він наводиться у складі державного бібліографічного покажчика "Літопис книг" (виходить двічі на місяць). Помилкові номери також зазначаються у видавничому бібліографічному покажчику книг та брошур "Нові видання" (виходить щодавно). Це дає можливість видавцям, книгорозповсюджувачам та фахівцям бібліотечної справи вносити відповідні правки в бази даних та інформаційне забезпечення [10, с. 23].

Для підвищення кваліфікації видавців співробітниками відділу Міжнародної системи стандартної нумерації книг систематично проводиться консультативна та роз'яснювальна робота з означеного питання, щорічно відбуваються науково-практичні семінари із залученням фахівців Книжкової палати України, видавничої та суміжних галузей, надсилаються листи із зауваженнями та ін.

Висновок. Щороку кількість видань, випущених вітчизняними видавцями як у друкованому вигляді, так і в різних електронних форматах збільшується (в 2012 р. — 26 036 назв, в 2013 р. — 26 323 назви). Щороку до Державного реєстру вносять понад 100 нових видавців. Отже, можна констатувати, що вітчизняний книжковий простір у сучасних ринкових умовах характеризується достатньо високим рівнем конкуренції. Щоб зменшити кількість помилок під час подання ISBN у виданнях, видавцям (редакторам), з одного боку, слід чітко дотримуватися положень чинних правових та нормативних документів з видавничої справи, "Інструкції про порядок надання Міжнародного стандартного номера книги (ISBN) в Україні", а також в разі потреби звертатися за консультаціями до фахівців відділу Міжнародної системи стандартної нумерації книг Книжкової палати, підвищувати рівень знань щодо нормативних та правових документів з видавничої справи загалом. Вітчизняному видавцеві, аби успішно провадити діяльність в нинішніх умовах, потрібно мати високий правовий і професійний рівень.

Список використаної літератури

1. *Постанова* Верховної Ради України "Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні" від 03.07.2014 / Верховна рада України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/537-16>. — Назва з екрана.
2. *Кормич Б. А.* Інформаційне право : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Б. А. Кормич ; М-во освіти і науки України. — Харків : Бурун і К, 2011. — 333 с.
3. *Інструкція про порядок надання Міжнародного стандартного номера книги (ISBN) в Україні* / уклад. І. О. Погореловська. — Вид. 3-ге, зі змін. і допов. — Київ : Кн. палата України, 2013. — 24 с.
4. *Оформлення вихідних відомостей у виданнях : метод. рек.* / уклад. Г. М. Плиса ; Кн. палата України. — Вид. 3-тє, змін. та доповн. — Київ : Кн. палата України, 2012. — 58 с.
5. *Афонін О.* Рекомендації з удосконалення українськими книговидавцями / Олександр Афонін, Наталія Петрова // Вісник Книжкової палати. — 2011. — № 1. — С. 3—5.
6. *Розроблення* остаточної редакції національного стандарту "Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання", першої редакції національного стандарту "Інформація та документація. Видання. Основні елементи. Терміни та визначення понять", електронних довідково-інформаційних ресурсів, інструктивно-методичних документів : звіт про н.-д. роботу : за 2013 р. / Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — Київ, 2013. — 60 с.
7. *Прихода Я.* Редактор у системі соціальних комунікацій / Ярослава Прихода // Вісник Книжкової палати. — 2011. — № 12. — С. 18—20.
8. *Зелінська Н. В.* "Наука байдужа до біографій своїх творців..." : вибр. твори / Н. В. Зелінська. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2013. — 408 с.
9. *Плиса Г.* Аналітичний огляд щодо дотримання положень нормативних документів суб'єктами видавничої справи : оформлення видавцями вихідних відомостей у неперіодичних (книжкових) виданнях за 2012 рік / Галина Плиса, Аліса Фідельська // Вісник Книжкової палати. — 2013. — № 3. — С. 3.
10. *Розроблення* остаточної редакції національного стандарту "Інформація та документація. Видання. Основні елементи. Терміни та визначення понять", першої редакції проекту національного стандарту "Інформація та документація. Статистичний облік випуску неперіодичних, періодичних і продовжуваних видань. Основні положення", електронних довідково-інформаційних ресурсів, інструктивно-методичних документів : звіт про н.-д. роботу відділу Міжнародної системи стандартної нумерації книг — ISBN : за 2014 р. / Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — Київ, 2014. — 71 с.
11. *Закон* України "Про видавничу справу": від 05.06.97 № 318/97 ВР / Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". — Режим доступу: <http://ukrbook.net>. — Назва з екрана.

В статтє исследованы проблемы, которые возникают у издателей при присвоении ISBN неперіодическим изданиям, а также, как следствие, у специалистов Книжной палаты Украины — при библиографическом идентифицировании документного потока обязательных экземпляров изданий (ОЭ), их статистическом учёте, а у потребителєй — при поиске изданий в информационном потоке.

In the article the problems regarding ISBN assignment to non-periodicals run into are researched. As a result it automatically concerns the experts of the Book Chamber of Ukraine. The nature of this problem as well as the ways of its solving have been observed too.

Надійшла до редакції 11 листопада 2014 року